

Afektywna kultura? Od Redaktorów / An affective culture? From the Editors

Zaproponowany tytuł piątego tomu „Transfer. Reception Studies” wydaje się na pierwszy rzut oka oksymoronem. Z jednej strony, wiemy, że afekty płacz i śmiech jako pozajęzykowa ekspresja naszych emocji i nastrojów jest odruchową reakcją (biologiczną) naszego ciała (refleksem, rozładowaniem energii). Z drugiej strony, przyjmujemy, że płacz i śmiech jako stan znacznego pobudzenia umysłu jest specyficznie ludzkim zjawiskiem¹, ujawniającym się w obszarze ludzkiego działania, w relacjach międzyludzkich i sposobach zachowania się człowieka wobec świata, nierzadko wynikającym m.in. z takich procesów kognitywnych jak interpretacja, uzasadnienie, definiowanie, chęć zrozumienia. Angażowana w ekspresję emocji cielesność nie musi jednak znajdować się na przeciwległym biegunie wobec kultury duchowej. Tym bardziej, gdy uznamy ekspresję emocji (afekty) – zgodnie z postulatami Ryszarda Nycza – za kategorię analityczną, metodyczną procedurę operacyjną celem rozpoznania innych cech, wymiarów i funkcji poznawanej rzeczywistości², wówczas tytułowe sformułowanie będzie uzasadnione i zasugeruje inną optykę w charakterystyce badanych tekstów literackich (też muzycznych i politycznych) i pozwoli wpisać zaprezentowane tu wyniki badań we współczesny dyskurs nad artystycznymi manifestacjami afektywności. Afektywny punkt widzenia (wyartykułowany w tytułowym przymiotniku) przyjęty przez Współautorki i Współautorów tego tomu rozumiemy jako uzupełnienie dotychczasowych badań nad analizowanymi tu tekstami

¹ To przekonanie dostarczone zostało już przez Arystotelesa w traktacie *O częściach zwierząt*, gdzie wyjaśnia, że człowiek jest „zwierzęciem racjonalnym, śmiertelnym, żyjącym na lądzie, dwunożnym, zdolnym do śmiechu: żadne bowiem zwierzę prócz człowieka nie śmieje się”. Arystoteles, *O częściach zwierząt*, przeł. Paweł Siwek (Warszawa: PWN, 1977), 112. Nie wyklucza to jednak faktu, że pewne afektywne odruchy czy zachowania ludzkie są zauważalne u innych istot żyjących. Por. Tomasz Szlendak, Tomasz Kozłowski, *Naga mała przed telewizorem. Popkultura w świetle psychologii ewolucyjnej* (Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2008).

² Por. Ryszard Nycz, „Afektywne manifesty”, *Teksty Drugie*, nr 1 (2014): 11.

kultury, a jednocześnie próbę zniesienia podziału (przeciwstawiania) kultury i afektu oraz odejście od traktowania ich jako binarne opozycje. I nie będzie przesadą stwierdzenie, że wszystkie wypowiedzi zamieszczone w niniejszym tomie składają się na studia nad afektami. Ich tematem przewodnim są afekty uchwycone w kulturze (literackiej, muzycznej, politycznej) – jako zapalniki „głębokiego przeżycia i myśli ze względu na sposób, w jaki [są] w stanie nas pochwycić, zmusić do zaangażowania”³. Niektóre studia podejmują kwestie emocji, uczuć, ich wzbudzania i oddziaływania na nie, ale nie tracą przy tym z pola widzenia rekonstrukcji „tego”, co do tych emocji i uczuć prowadzi.

Kierunki podjętej dyskusji nad afektywną kulturą znajdują swoje odzwierciedlenie w sześciu tematycznych częściach tomu, który otwierają dwa eseje sytuujące afekty (śmiech) w obszarze doświadczeń przekraczających zastane granice. Temat ten rozwija zarówno Wolfgang SRÉTER dający wgląd w całą paletę intensywności afektu (*Lerne lachen ohne zu weinen*), jak również Hans-Christian STILLMARK piszący o śmiechu zakazanym (*Über das verbotene Lachen*). Na drugą część *Afekt i intelekt w kulturze literackiej XX i XXI wieku – recepcja* składają się studia, dla których wspólnym mianownikiem jest „bliska” relacja emocji i wartości poznawczych w kulturze literackiej ostatniego stulecia. Zagadnienie to szczegółowo analizuje Joanna WAROŃSKA (*Śmiech w komediach środowiska Skamandra. Funkcje i rodzaje*), rekonstruując na przykładzie sztuk teatralnych Jarosława Iwaszkiewicza i Marii Pawlikowskiej-Jasnorzewskiej różne rodzaje i funkcje śmiechu (m.in. somatyczny, zaangażowany), by przekonać do innego rozumienia skamandryckiego „gestu śmiechu” wykraczającego poza radosną samoakceptację. W noweli Ricardy Huch *Teufeleien* Gabriela JELITTO-PIECHULIK dostrzega natomiast pedagogiczny aspekt „mądrego” śmiechu mającego służyć celom prześmiewczym w imię – tak istotnych dla wczesnej twórczości pisarki – uniwersalnych zasad humanitaryzmu („*Weises*” *Lachen als Erziehungsmittel. Ricarda Huchs Novelle „Teufeleien*”). Ku ponadczasowości ekspresji „metafizyki straty” zwraca się Marcin PLISZKA, badawczą uwagę poświęcający polskiej poezji Andrzeja Mandaliana (*Łzami pisane. Strzęp całunu Andrzeja Mandaliana wobec czarnoleskiej poezji funeralnej*). Inną optykę przyjmuje Jan TRNA, interpretujący przewodnie w tomie afekty – śmiech i płacz – jako filary literackiej krytyki Szwajcarii (*Weinen und Lachen als tragende Säulen der Schweiz-Kritik im Theaterstück „Zwanzigtausend Seiten” von Lukas Bärfuss*). Słowacki germanista, posługując się kategoriami komizmu i tragizmu,

³ Katarzyna Bojarska, „Poczuć myślenie: afektywne procedury historii i krytyki (dziś)”, *Teksty Drugie*, nr 6 (2013): 14.

bada ich społeczne konotacje w mniej znanym utworze szwajcarskiego dramaturga Lukasa Bärfussa *Zwanzigtausend Seiten*.

Część trzecia poświęcona jest uchwyceniu afektów i zapisu emocji w literaturze współczesnej. Dyskusję rozpoczyna Bożena Anna BADURA rozważaniami na temat śmiechu „prowokowanego” celowymi zabiegami na poziomie języka, struktury i treści stosowanymi przez Daniela Kehlmana w powieści *Tyll (Zwischen Komik und Postironie. Die Spielarten des Humors in „Tyll” von Daniel Kehlmann)*. Natomiast Dana RADLER rekonstruuje afekty wobec śmierci przeżywane przez postaci w prozie Johna McGaherna (*‘Touched’ by humour and death: characters in John McGahern’s fiction*). Autorka dekonstruuje także strategie wykorzystania emocji dla krytycznego przedstawienia płci, oczekiwań i grup społecznych. Również Zainab MAGDY rozważa temat płaczu (i smutku) na przykładzie pamiętników anglojęzycznego autora egipskiego Waguiha Ghaliego dokumentujących stan depresji (*„Going Easily Under”: Waguih Ghali’s Diary of Depression*) oraz – zdaniem badaczki – również będących świadectwem werbalizacji stanu wygnania. W dalszej części Rafał POKRYWKA swoją uwagę poświęca kategorii ironiczności we współczesnej niemieckojęzycznej powieści miłosnej (*Der ironische Modus im aktuellen Liebesroman*) i definiuje „tryb ironiczny” jako zespół chwytów literackich, przede wszystkim strukturalnych, autotelicznych, intertekstualnych, dystansujących i znoszących iluzję.

W części czwartej autorzy kierują swą uwagę na afekty w sztuce i polityce. Tobiasz JANIKOWSKI zwrócił się ku osiemnastowiecznej muzyce (*„Wangen nichts erlangen?” Manifestationen der Traurigkeit in der deutschen Musik des 18. Jahrhunderts*), ujawniając zamysł afektywny wybranych tekstów J.S. Bacha i J. Haydna w duchu retoryki muzycznej oraz umieszczając dzieła sławnych niemieckich kompozytorów osiemnastego stulecia w szerszym kontekście kulturowym i literackim. Natomiast Ján DEMČIŠÁK i Simona FRAŠTÍKOVÁ w rozważaniach nad efektami afektów analizują możliwości manipulacji emocjami odbiorcy (*Effekte der Affekte. Das politische Spiel mit dem Gemüt des Rezipienten*) w materiałach wizualnych (plakatach, występach online itd.) używanych przez uczestników prawicowego dyskursu politycznego.

Część piąta skupia wypowiedzi poruszające problematykę przekładalności afektów oraz afektywnego oddziaływania tekstów artystycznych na odbiorców w innym obszarze kulturowym. Temat płaczu w przekładzie z języka niemieckiego zainspirował Joannę FRUŽYŃSKĄ do zbadania konsekwencji decyzji translatorskich (*Gorzkie łzy nieznośnych dzieci w wersji polskiej, czyli o motywie płaczu w tłumaczeniach zbiorku „Struwelpeter” Heinricha Hoffmanna*). Przestrzeń intensywnego rezonowania z poezją i esejystyką polskiego noblisty przez chińskich odbiorców opisuje natomiast Wei-

ting ZHAO, wskazując na niebagatelną rolę empatii „historycznej” („*Współodczuwanie*”. *Drogi recepcji twórczości Czesława Miłosza w Chinach*).

Tom zamyka recenzja monografii wieloautorskiej *Tabuzonen und Tabubrüche in der Deutschschweizer Literatur* pod redakcją Doroty Sośnickiej (2020) poświęconego przestrzeniom granicznym w zakresie tabu i ich przekraczaniu w niemieckojęzycznej literaturze szwajcarskiej. Zdaniem Joanny ŁAWNIKOWSKIEJ-KOPER to istotny i inspirujący wielość pozwalający lepiej poznać złożoność literatury niemieckojęzycznej Szwajcarii.

Oddając do rąk Czytelniczek i Czytelników piąty tom czasopisma „Transfer. Reception Studies”, zapraszamy do lektury, mając nadzieję, że inspiracja z niej płynąca do dalszej refleksji nad doświadczaniem przestrzeni afektywnej oraz poszukiwań jej manifestacji we współczesnej kulturze, wywoła u Państwa pożądane (pozytywne 😊) afekty.

Joanna Ławnikowska-Koper, Anna Majkiewicz, Paul Martin Langner
Częstochowa – Kraków, grudzień 2020

At first sight the proposed title ‘An affective culture’ of the fifth volume of “Transfer. Reception Studies” seems to be an oxymoron. This is because, on the one hand, we know that the affectation of crying and laughter are an extra-linguistic expression of our emotions and moods and a biological, reflex reaction of our body to reflect, discharge energy. While, on the other hand, we assume that crying and laughter indicate a state of significant mental stimulation and are a specifically, a human phenomenon¹ that manifests itself in the areas of human activity: in interpersonal relations and man’s ways of behaving towards the world, often resulting from such cognitive processes as interpretation, justification, definition and the desire to understand. However, the carnality of the biology involved in the expression of emotions does not have to be in opposition to the cultural aspects of the mind, spirit. Indeed, when we consider the expression of emotions, affections – in accordance with Ryszard Nycz’s postulate – as an analytical cate-

¹ This conviction was already delivered by Aristotle in his treatise *On the Parts of Animals*, where he explains that man is “a rational animal, mortal, living on land, bipedal, capable of laughter: for no animal but man laughs.” Aristotle, *O częściach zwierząt*, transl. Paweł Siwek (Warszawa: PWN, 1977), 112. This, however, does not exclude the fact that certain affective reflexes or human behaviour are noticeable in other living beings. Cf. Tomasz Szlendak, and Tomasz Kozłowski, *Naga małpa przed telewizorem. Popkultura w świetle psychologii ewolucyjnej* (Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2008).

gory, a methodical operational procedure in order to recognise other features, dimensions and functions of the reality² we learn, then, the title formulation is completely justified and clearly suggests a different perspective on the characteristics of the studied literary texts, including musical and political ones. Further, this analytical category, methodical and operational procedure allows us to inscribe the results of the research presented here into the contemporary discourse on artistic manifestations of affectivity. The affective point of view, as articulated in the title adjective, has been adopted by the co-authors of this volume to be understood as a complement to the previous studies on the cultural texts analysed here, and at the same time as an attempt to abolish the division or opposition of culture and affect, and to move away from treating them as binary oppositions. It is not an exaggeration to say that all the contributions in this volume constitute studies on affect. It is the central theme of each contribution that affect is captured in culture – whether the manifestation is literary, musical, political – as igniters of the ‘deep experience and thought because of the way they are able to grab us, to force us to engage.’³ Although some of the studies take up the question of emotions, feelings, their arousal and influence, none ever loses sight of the reconstruction of the “that” which leads to these emotions and feelings.

The directions of the discussion of affective culture are reflected in the six thematic parts of the volume, which opens with two essays that situate affect (laughter) in the realm of experiences that transcend boundaries. This theme is developed both by Wolfgang SRÉTER, who gives an insight into the whole range of affective intensities (*Lerne lachen ohne zu weinen*), and by Hans-Christian STILLMARK, who writes about forbidden laughter (*Über das verbotene Lachen*). The second part, *Affect and intellect in literary culture of the 20th and 21st centuries – reception*, consists of the studies whose common denominator is the “close” relation between emotions and cognitive values in the literary culture of the last century. This issue is analysed in detail by Joanna WAROŃSKA (*Śmiech w komediach środowiska Skamandra. Funkcje i rodzaje*), reconstructing on the example of Jarosław Iwaszkiewicz’s and Maria Pawlikowska-Jasnorzewska’s plays various types and functions of laughter (e.g. somatic, engaged) in order to convince us to understand the Skamander’s “gesture of laughter” differently, going beyond joyful self-acceptance. In Ricarda Huch’s novella, *Teufeleien*, Gabriela JELITTO-PIECHULIK sees the pedagogical aspect of “wise” laughter intended to serve ridiculing purposes in the name of universal principles of humanity, so im-

² See. Ryszard Nycz, “Afektywne manifesty,” *Teksty Drugie*, no. 1 (2014): 11.

³ Katarzyna Bojarska, “Poczuć myślenie: afektywne procedury historii i krytyki (dziś),” *Teksty Drugie*, no. 6 (2013): 14.

portant in the early works of the writer (*'Weises' Lachen als Erziehungsmittel. Ricarda Huchs Novelle "Teufeleien"*). Marcin PLISZKA turns to the timelessness of the expression of the "metaphysics of loss" and devotes his research to the Polish poetry of Andrzej Mandalian (*Łzami pisane. Strzęp całunu Andrzeja Mandaliana wobec czarnoleskiej poezji funeralnej*). Another approach is adopted by Jan TRNA, who interprets the main affects of the volume – laughter and crying – as pillars of Swiss literary criticism (*Weinen und Lachen als tragende Säulen der Schweiz-Kritik im Theaterstück "Zwanzigtausend Seiten" von Lukas Bärfuss*). Using the categories of comedy and tragedy, the Slovakian Germanist examines their social connotations in *Zwanzigtausend Seiten*, a lesser-known work by a Swiss playwright, Lukas Bärfuss.

The third part is devoted to capturing and recording emotions in contemporary literature. The discussion begins with Božena Anna BADURA's reflections on laughter "provoked" by deliberate manipulations on the level of the language, structure and content applied by Daniel Kehlmann in his novel *Tyll (Zwischen Komik und Postironie. Die Spielarten des Humors in "Tyll" von Daniel Kehlmann)*. Dana RADLER, on the other hand, reconstructs the affects towards death experienced by the characters in John McGahern's fiction (*'Touched' by humour and death: characters in John McGahern's fiction*). The author also deconstructs strategies of using emotions to critically represent gender, expectations and social groups. Also, Zainab MAGDY considers the theme of weeping (and sadness) on the example of the diaries of the English-speaking Egyptian author Waguih Ghali, documenting a state of depression (*"Going Easily Under": Waguih Ghali's Diary of Depression*) and, according to the researcher, also bearing witness to the verbalisation of the state of exile. In the following part, Rafał POKRYWKA devotes his attention to the category of ironicity in the contemporary German-language love novel (*Der ironische Modus im aktuellen Liebesroman*) and defines the 'ironic mode' as a set of literary tricks, primarily structural, autotelic, intertextual, distancing and abolishing illusion.

In the fourth part, the authors turn their attention to affect in art and politics. Tobiasz JANIKOWSKI turned to the eighteenth-century music (*'Wangen nichts erlangen?' Manifestationen der Traurigkeit in der deutschen Musik des 18. Jahrhunderts*), revealing the affective intention of the selected texts by J.S. Bach and J. Haydn in the spirit of musical rhetorics and placing the works of famous German composers of the eighteenth century in a broader cultural and literary context. On the other hand, Ján DEMČIŠÁK and Simona FRAŠTÍKOVÁ, in their consideration of the effects of affect, analyse the possibilities of manipulating the emotions of the audience (*Effekte der Affekte. Das politische Spiel mit dem Gemüt des Rezipienten*) in the visual

materials (posters, online performances, etc.) used by the participants of the right-wing political discourse.

The fifth part of the series focuses on the issue of the translatability of affects and the affective impact of artistic texts on the audiences in another cultural area. The theme of crying in German translation inspired Joanna FRUŻYŃSKA to investigate the consequences of translation decisions (*Gorzkie łzy nieznośnych dzieci w wersji polskiej, czyli o motywie płaczu w tłumaczeniach zbioru "Struwwelpeter" Heinricha Hoffmanna*). The space of the intense resonance with the poetry and essays of the Polish Nobel Prize winner by the Chinese audience is described by Weiting ZHAO, who points to the significant role of "historical" empathy (*"Współodczuwanie". Drogi recepcji twórczości Czesława Miłosza w Chinach*).

The volume closes with a review of the monographic volume *Tabuzonen und Tabubrüche in der Deutschschweizer Literatur* edited by Dorota Sośnicka (2020) devoted to taboo border spaces and their transgression in Swiss German-language literature. In the opinion of Joanna ŁAWNIKOWSKA-KOPER, this is an important and inspiring polyphony that allows for a better understanding of the complexity of Swiss literature. With the fifth volume of the journal *Transfer. Reception Studies*, we invite you to read it, hoping that it will inspire you to further reflection on the experience of affective space and the search for its manifestation in contemporary culture, and that it will evoke in you the desired (positive) 😊 affects.

Joanna Ławnikowska-Koper, Anna Majkiewicz, Paul Martin Langner
Częstochowa – Kraków, December 2020

References

- Arystoteles. *O częściach zwierząt*. Translated by Paweł Siwek. Warszawa: PWN, 1977.
- Bojarska, Katarzyna. „Poczuć myślenie: afektywne procedury historii i krytyki (dziś).” *Teksty Drugie*, no. 6 (2013): 8–16.
- Nycz, Ryszard. „Afektywne manifesty.” *Teksty Drugie*, no. 1 (2014): 9–13.
- Szlendak, Tomasz, and Tomasz Kozłowski. *Naga małpa przed telewizorem. Popkultura w świetle psychologii ewolucyjnej*. Warszawa: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne, 2008.